

УДК 338.433

МЕЛЬНИЧЕНКО О.П., канд. с.-г. наук
БОГАЧИК О.Г., заст. голови Робочої групи
з адаптації законодавства України по добробуту
продуктивних тварин до законодавства ЄС
при Мінагрополітики України, консультант
Compassion in World Farming в Україні

АНАЛІЗ ВІДМІННОСТЕЙ У ЗАКОНОДАВСТВІ З ДОБРОБУТУ ПРОДУКТИВНИХ ТВАРИН УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проведено порівняльний аналіз законодавства України та Євросоюзу щодо добробуту продуктивних тварин, який свідчить про те, що вирішення проблеми гуманного ставлення до тварин є актуальним чинником їх внутрішньої і зовнішньої політики. За співпраці з країнами ЄС, у тому числі за розвитку торгівлі товарами та продуктами тваринного походження, слід враховувати сучасний стан законодавства з добробуту тварин та перспективи його розвитку на міжнародній арені.

Ключові слова: законодавство України, Директиви ЄС, продуктивні тварини, добробут тварин.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу визначає механізм досягнення Україною відповідності вимогам Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом, яка була підписана і ратифікована минулого року. Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування. Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, які вступають у асоціацію із ЄС та мають намір вступити до нього [7].

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є першочерговою складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу, є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики.

Аналіз відповідності законодавства України законодавству ЄС в сфері охорони здоров'я людей, тварин, рослин був представлений у 2010 році Губським С.М., Іншином М.І., Мироненко Т.Є. та ін. [2]. В даній роботі представлено тваринництво в цілому, але добробуту тварин приділена незначна увага. Крім того у 2015 році в роботі Зубченко Н.І. проведено характеристику розвитку доктрини міжнародного права навколишнього середовища у сфері забезпечення добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження [4].

Метою роботи було проаналізувати законодавство України, що стосується добробуту продуктивних тварин та провести його порівняльний аналіз з законодавством ЄС.

Матеріалом дослідження слугувало законодавство України та Євросоюзу, що стосуються добробуту продуктивних тварин.

Методи дослідження, які використовуються в даній роботі, є загальновизнаними методами наукового пізнання:

- теоретичні: вивчення та аналіз відповідної наукової літератури та матеріалів електронних видань;
- індуктивні: збір та систематизація статей і директив законодавства України та Євросоюзу, що стосуються добробуту продуктивних тварин;
- статистичні: проведення порівняльного аналізу розглянутих законодавств та представлення їх відмінностей.

Результати досліджень та їх обговорення. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відкриває перед нами широкі можливості як для політичного, так і економічного розвитку. Україна є аграрною країною, тому Угода сприятиме всебічному розвитку аграрного сектору та виходу української тваринницької продукції на європейський ринок [8]. В Угоді приділяється увага не тільки торгівлі тваринницькою продукцією, але й питанням добробуту

продуктивних тварин. Є розділи, в яких є пряма вимога щодо добробуту тварин, а також розділи що мають непряме відношення до цього питання, хоча вимоги добробуту продуктивних тварин є складовою частиною згаданих пунктів [7].

Впродовж останніх років у Європейському Союзі був створений великий пакет законодавчих документів стосовно добробуту продуктивних тварин. Перший такий документ датується 1974 роком і у ньому була прописана вимога щодо обов'язкового оглушення тварин перед забоєм.

Ці закони встановили визначені стандарти добробуту продуктивних тварин на фермах та заборонили найбільш негуманні аспекти промислового тваринництва. Наприклад, заборонено утримання телят у боксах, кліткові батареї для курей-несучок, станки для супоросних свиноматок, хоча їх дозволено використовувати у перші чотири тижні вагітності; перші дві заборони набрали чинності відповідно у 2007 та 2012 роках, а заборона станків для свиноматок, у 2013 році.

Більшість законів ЄС, що стосуються продуктивних тварин, називаються Директивами. Директива є обов'язковою щодо результату який має бути досягнутий, хоча які законодавчі інструменти використовувати, вирішують держави-члени самостійно [1].

Деякі закони ЄС щодо продуктивних тварин називаються Приписами. Припис ЄС є обов'язковим у повному обсязі, та має пряме застосування в усіх державах-членах. Тобто, вступаючи в силу, припис ЄС автоматично стає, як написано, частиною національного законодавства кожної держави-члена. Законодавство ЄС і політика в цій галузі базується на Угоді про функціонування Європейського Союзу, яка визнає тварин «чутливими істотами». Розділ II Угоди перераховує ряд ключових принципів, які мають дотримуватися в ЄС. Стаття 13 (частина Розділу II) Угоди передбачає, що у «формуванні та виконанні політики у аграрному секторі Союзу, рибальстві, транспортній політиці, внутрішнього ринку, досліджень, технологічного розвитку і космічній політиці, ЄС та держави-члени, оскільки тварини визнані чутливими істотами, повною мірою мають врахувати вимоги добробуту тварин». Європейська комісія пояснює, що: «Це ставить добробут тварин на рівні з іншими ключовими принципами, згаданих в тому ж розділі як і заохочення гендерної рівності, гарантії соціального захисту, охорони здоров'я людини, боротьби з дискримінацією, сприяння сталому розвитку, забезпечення захисту прав споживачів і захист персональних даних» [6].

Євросоюз прийняв докладні Директиви стосовно свиней, телят, курей-несучок і курчат-бройлерів, а також Директиви загальні для продуктивних тварин, у яких зазначено ряд чітких положень для всіх продуктивних тварин [1, 5].

Правова база України з питань добробуту тварин нині знаходиться на стадії формування. 21 лютого 2006 року було прийнято Закон України №3447-IV «Про захист тварин від жорстокого поводження», що спрямований на захист від страждань і загибелі тварин унаслідок жорстокого поводження з ними, захист їх природних прав та укріплення моральності й гуманності суспільства [3]. Окремі аспекти забезпечення добробуту тварин закріплені також у Законах України «Про тваринний світ», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про ветеринарну медицину», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про захист населення від інфекційних хвороб» та інших нормативно-правових актах. Однак потрібно зазначити, що вказані правові акти містять лише загальні, декларативні положення щодо захисту тварин, без їх конкретного застосування.

Таким чином, відповідним правовим документом у даному напрямку є Закон України №3447-IV «Про захист тварин від жорстокого поводження» [3]. Для порівняння Законодавства ЄС по добробуту тварин із відповідним українським законодавством, в першу чергу, потрібно брати за основу Закон України №3447-IV «Про захист тварин від жорстокого поводження» та розроблені на його основі нормативно-правові документи: Наказ від 25.10.2012 № 652 «Порядок використання тварин у сільському господарстві» [5] та Постанову Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. №1402 «Про затвердження правил транспортування тварин» [6].

Директива Ради 98/58/ЄС	Наказ «Порядок використання тварин у сільському господарстві»
Кадрове забезпечення Догляд за тваринами повинен здійснюватися достатньою кількістю персоналу, який володіє відповідними можливостями, знаннями та професійною компетентністю.	Стаття відсутня, є непрямі посилання.
Інспектування Всі тварини, що утримуються у сільськогосподарській системі, в якій їх нормальне існування залежить від належного догляду з боку	Частково 4.2.5. Охороняти здоров'я тварин шляхом: забезпечення виконання ветеринарно-санітарних заходів та застосування профілактичних ветеринарно-санітарних заходів щодо

людини, повинні перевірятися щонайменше один раз на день.	здоров'я тварин.
Ведення обліку Власник або утримувач тварин повинен мати запис будь-якого медикаментозного лікування та кількості смертності, що надається кожній інспекції.	Частково 4.2.6. Виконувати вимоги щодо ідентифікації тварин, що їм належать. 4.2.8. Вести облік кожної продуктивної тварини стосовно придбання та застосування ветеринарних лікарських засобів.
Свобода переміщення Свобода переміщення тварини, враховуючи її вид, та відповідно до встановленого досвіду і наукового знання, не повинна бути заборонена у випадку, якщо це не тягне страждання або ушкодження.	Частково 2.1. Умови використання тварин у сільському господарстві повинні відповідати їх фізіологічним, видовим та індивідуальним особливостям, а також задовольняти їх природні потреби в кормах, воді, сні, рухах, у природній активності та інші потреби.
Будівлі та приміщення Матеріали, що використовуються для спорудження приміщення для худоби та обладнання, з яким тварини можуть контактувати, не повинні бути шкідливими для тварин та повинні бути просторими і повністю вичищеними та дезінфікованими.	Частково 2.2. Умови в приміщеннях для утримання тварин або на вигульних майданчиках, зокрема освітлення, температура, вологість, циркуляція повітря, вентиляція, концентрація газів і рівень шуму тощо, мають відповідати їхнім фізіологічним і видовим потребам, чинним нормативно-правовим актам із зазначених питань. 2.3. При утриманні тварин забороняється: використання обладнання, інвентарю, які травмують тварин.
Тваринам, що утримуються не в приміщеннях повинен надаватися захист від несприятливих погодних умов, хижаків та ризиків їхньому здоров'ю.	Частково Пункти 2.1; 2.2.
Автоматичне або механічне обладнання невід'ємне для здоров'я та нормального існування тварин повинне перевірятися щонайменше один раз на день.	Частково 2.7. У технології отримання продукції тваринного походження, крім забою тварин, не допускається застосування больових і травмувальних пристроїв.
Каліцтва	Частково 2.6. При проведенні таврування, біркування, знезороження та кастрації тварин за необхідності застосовуються методи знеболювання.
Порядок розведення , що зумовлює або може зумовлювати страждання або ушкодження – не повинен бути застосований.	Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» Стаття 21. При розведенні тварин із застосуванням біотехнологічних і генно-інженерних методів не допускається зміна породи і зовнішнього вигляду тварин, якщо така зміна може призвести до страждань тварин.

У Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження» захист безпосередньо продуктивних тварин згадується у статті 21. «Правила поводження з тваринами в сільському господарстві, скотарстві, у рибному господарстві, при отриманні продукції тваринного походження», де вказано що: «Вимоги до порядку використання тварин у сільському господарстві відповідно до вимог цього Закону встановлюються центральним органом виконавчої влади з питань аграрної політики». Відповідно до цієї статті Міністерством аграрної політики України був розроблений Наказ від 25.10.2012 №652 «Порядок використання тварин у сільському господарстві», який можна порівняти із Директивою Ради 98/58/ЄС [1, 5].

Отже, Наказ Міністерства аграрної політики від 25.10.2012 №652 «Порядок використання тварин у сільському господарстві» містить в основному загальні положення і мало конкретики, потребує суттєвого доопрацювання для відповідності із Директивою Ради 98/58/ЄС.

Варто звернути увагу на інструкцію Ради № 1/2005 від 22 грудня 2004 року щодо захисту тварин під час транспортування і пов'язаних з цим операціях (немає офіційного перекладу українською). Відповідним законодавчим актом до цієї Інструкції є Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. №1402 «Про затвердження правил транспортування тварин», яка розроблена відповідно до частини шостої статті 11 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження».

Також частково питання транспортування розглядаються у Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження» та у Наказі Міністерства аграрної політики від 25.10.2012 № 652 «Порядок використання тварин у сільському господарстві» [5].

Даний законодавчий акт є спільним для різних видів тварин, у ньому містяться вимоги не тільки до перевезень продуктивних тварин, також домашніх і диких. В частині загальних положень є певна відповідність із Інструкцією Ради, також слід зазначити що є повна

відповідність вимог до норм площі та годівлі продуктивних тварин під час транспортування. На цьому відповідність, на жаль, закінчується. Положення Директиви щодо планування довготривалих та короткочасних перевезень, сертифікація компаній-перевізників та водіїв, тренінгу водіїв, розробки та затвердження маршрутів, журналу транспортування тощо, не були включені в цей документ. Хоча треба відзначити, що деякі з цих питань розглядаються ветеринарним законодавством.

Слід зазначити, що в українському законодавстві не існує окремого законодавчого документа стосовно захисту продуктивних тварин під час забою. В Наказі від 14.01.2004 №4 «Про затвердження Ветеринарно-санітарних правил для боєнь, забійно-санітарних пунктів господарств та подвірного забою тварин» немає згадок стосовно захисту тварин, в основному звертається увага на стан здоров'я тварин перед забоєм, ветеринарний огляд та післязабійний огляд туш. Оскільки даний Наказ був прийнятий у 2004 році до прийняття Закону України № 3447-IV «Про захист тварин від жорстокого поводження» у 2006 році, у ньому не прописані вимоги захисту тварин в передзабійний період і під час забою. виправляє ситуацію Наказ від 25.10.2012 №652 «Порядок використання тварин у сільському господарстві», в якому є деякі вимоги Директиви.

В цілому, вказані положення частково відповідають європейському законодавству, однак необхідно зазначити, що вони не знайшли свого розвитку у підзаконних нормативних актах та є декларативними.

Висновки. Аналіз положень національного законодавства дозволяє зробити висновок про низький рівень їх відповідності положенням правових актів ЄС. З одного боку, у Законі України №3447-IV «Про захист тварин від жорстокого поводження» та Наказі від 25.10.2012 №652 «Порядок використання тварин у сільському господарстві» визначені принципи засади добробуту тварин. Але, по-перше, в ньому враховано не всі вимоги *acquis communautaire*, а відсутність розвитку положень означеного Закону у підзаконних правових актах, відповідно до яких, власне, і здійснюється практична діяльність з утримання, транспортування, забою тварин тощо, робить положення декларативними. З іншого боку, інші законодавчі акти такі як ветеринарно-санітарні правила, відомчі норми є чисто технологічними документами і не відповідають цілям і завданням Директив ЄС по добробуту тварин. Таким чином, можна констатувати наявність суперечностей та невідповідностей між національним і європейським законодавством.

Перспективи подальших досліджень. З огляду на зазначене вище, необхідно розробити окремі підзаконні акти щодо захисту різних видів продуктивних тварин, що будуть відповідати відповідному законодавству ЄС. Пропоноване законодавство має бути розвитком положень Закону України №3447-IV «Про захист тварин від жорстокого поводження» та Наказу від 25.10.2012 №652 «Порядок використання тварин у сільському господарстві».

Усунути суперечності й внести доповнення в чинні нормативні документи та внести поправки у переклад відповідних розділів Угоди про асоціацію України і ЄС та Директив ЄС.

На сьогодні створена Робоча група, до якої входять працівники Міністерства аграрної політики та продовольства України, науковці та виробники продуктів тваринного походження, яка працює над адаптацією законодавства нашої держави щодо добробуту продуктивних тварин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Директива Ради 98/58/ЄС від 20 липня 1998 року стосовно захисту тварин, що утримуються для сільськогосподарських потреб.
2. Губський С.М. Комплексний порівняльно-правовий аналіз відповідності законодавства України законодавству ЄС в сфері охорони здоров'я людей, тварин, рослин / С.М. Губський, М.І. Іншин, Т.Є. Мироненко та ін. – 2010. – 432с.
3. Закон України №3447-IV «Про захист тварин від жорстокого поводження» / Офіційний портал Верховної Ради України www.rada.gov.ua/
4. Зубченко Н.І. Добробут тварин та їх захист від жорстокого поводження: розвиток доктрини міжнародного права / Н.І. Зубченко // Актуальні проблеми політики, НУ ОЮА. – Одеса, 2015. – Вип. 54. – С. 205-211.
5. Наказ від 25.10.2012 № 652 «Порядок використання тварин у сільському господарстві».
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. №1402 «Про затвердження правил транспортування тварин» / Офіційний портал Верховної Ради України www.rada.gov.ua
7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом та його державами-членами, з іншої сторони, 2014 р., 236 с.
8. Peter Stevenson European Union Legislation on the Welfare of Farm Animals, 2012 www.ciwf.org.uk.

REFERENCES

1. Dyrektyva Rady 98/58/JeS vid 20 lypnja 1998 roku stosovno zahystu tvaryn, shho utrymujut'sja dlja sil's'kogospodars'kyh potreb.
2. Gubs'kyj S.M. Kompleksnyj porivnjal'no-pravovyj analiz vidpovidnosti zakonodavstva Ukrai'ny zakonodavstvu JeS v sferi ohorony zdorov'ja ljudej, tvaryn, roslyn / S.M. Gubs'kyj, M.I. Inshyn, T.Je. Myronenko ta in. – 2010. – 432s.

3. Zakon Ukrainy №3447-IV «Pro zahyst tvaryn vid zhorstokogo povodzhennja» / Oficijnyj portal Verhovnoi' Rady Ukrainy www.rada.gov.ua/
4. Zubchenko N.I. Dobrobut tvaryn ta i'h zahyst vid zhorstokogo povodzhennja: rozvytok doktryny mizhnarodnogo prava / N.I. Zubchenko // Aktual'ni problemy polityky, NU OJuA. – Odesa, 2015. – Vyp. 54. – S. 205-211.
5. Nakaz vid 25.10.2012 № 652 «Porjadok vykorystannja tvaryn u sil's'komu gospodarstvi».
6. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 lystopada 2011 r. №1402 «Pro zatverdzhennja pravyl transportu-vannja tvaryn» / Oficijnyj portal Verhovnoi' Rady Ukrainy www.rada.gov.ua
7. Ugoda pro asociaciju mizh Ukrain'noju, z odnijej' storony, ta Jevropejs'kym sojuzom ta jogo derzhavamy-chlenamy, z inshoi' storony, 2014 r., 236 s.
8. Peter Stevenson European Union Legislation on the Welfare of Farm Animals, 2012 www.ciwf.org.uk.

Анализ отличий в законодательстве по благополучию сельскохозяйственных животных Украины и Европейского Союза

Е.П. Мельниченко, А.Г. Богачик

Проведен сравнительный анализ законодательства Украины и Евросоюза касательно благополучия продуктивных животных, свидетельствующий о том, что решение проблемы гуманного отношения к животным является актуальным фактором их внутренней и внешней политики. В сотрудничестве со странами ЕС, в том числе по развитию торговли товарами и продуктами животного происхождения, следует учитывать современное состояние законодательства по благополучию животных и перспективы его развития на международной арене.

Ключевые слова: законодательство Украины, Директивы ЕС, продуктивные животные, благополучие животных.

Надійшла 14.05.2015 р.